

Riadalom az aranykalitkában (I. rész)

Könyvkiadói monopólium és autonómiaellenesség (Dokumentumok)

1992. október

[A Fórum mint egyedüli támogató]

Lezárult a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma idei pályázatának első üteme, amelyet a határon túli magyar könyvek megjelentetésére írtak ki. A Forum Könyvkiadó a benyújtott tizenöt kézirat közül tízre kapott támogatást. (...) E könyvek megjelenésének támogatására a Kiadó mintegy hat és fél millió forintot kapott. (...) Időközben lezárult a pályázat második üteme is, amelyre összesen huszonnégy kézirat futott be, s ebből a Forum Könyvkiadó bizottsága ismét tizenöt kötetet ajánlott a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Kuratóriumának a figyelmébe.

(Kronika, Híd, 1992/10. 813. p.)

1993. április 13.

Ágoston András levele a vajdasági magyar intézmények vezetőihez

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Igazgató Úr! Tisztelt Főszerkesztő Úr!

Mellékelten küldöm a szerbiai kormányfőhöz címzett azon szándéknyilatkozat szövegét, amellyel a VMDK véleménye szerint meg kell kezdeni a vajdasági magyarság perszonális autonómiájának kiépítését. Jelenlegi helyzetünkben megállapíthatjuk: autonómia nélkül nem tudjuk fenntartani és továbbfejleszteni azokat a közösségi törekvéseket, amelyek identitásunk megőrzését, közösségként való fennmaradásunkat biztosítják. Autonómia nélkül a következő népszámlálásig harmadával, sőt akár felével is csökkenhet a vajdasági magyarok száma.

Mindezt figyelembe véve, s nemkülönben azt, hogy a kisebbségi szükségletek kielégítését szolgáló ingatlanok vagyoni jogi státusának megváltoztatása már sokhelyütt megkezdődött, a VMDK úgy véli, nyomatékot adna politikai követeléseinek, ha maguk az érdekelt vezetők is megnyilatkoznának a perszonális autonómia ügyében.

Amennyiben hajlandó írásban is támogatni e követelést, közös ügyről van szó, a VMDK vállalja, hogy a támogatások listáját saját levelével együtt április 24-én megküldi a szerbiai kormányelnöknek.

1993. április 20.

Bordás Győző válasza a VMDK elnökének

Ágoston Andrásnak, a VMDK elnökének

Kedves Bandi!

A legjobb akaratom ellenére sem tudom maradéktalanul elfogadni a VMDK-nak azt az elképzelését, hogy a vajdasági magyarság perszonális autonómiájának a létrehozása fennmaradásunk egyedüli záloga. Én az együttélésben látom megmaradásunk esélyeit, mert a mai körülmények között mindennemű autonómia, már csak másokat irritáló volta miatt is, tüzfészekké tehetné Vajdaságot. Ilyen tragédiát pedig sem saját nemzetemnek, sem másoknak nem kívánok.

Furcsállom, hogy a lényegi kérdés megvitatására semmilyen előzetes felhívást nem kaptam, s most egy kurta levélben szólítasz föl ügyetek maradéktalan támogatására. Amíg meglátásaim és véleményem részletes kifejtésére esélyt nem kapok, sem a magam, sem az általam vezetett Forum Könyvkiadó nevében nem kívánom aláírni a felkínált levelet, de biztosítani szeretnék Téged és a VMDK-t, hogy tevékenységemmel továbbra is a vajdasági magyar irodalom és kultúra ügyét – remélem, közös ügyünket – kívánom szolgálni az alkotók párthovatartozásától függetlenül.

1993. június 22.

Bordás Győző levele Ágoston Andrásnak

OOOUR IZDAVAČKA DELATNOST
Forum NIŠRO, Broj 6, 22. VI 1993 god., NOVI
SAD

Junius 15-ei keltezéssel levelet kaptam dr. Töttössy Istvánnétól, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium etnikai és nemzeti kisebbségi főosztályvezetőjétől, amelyben arra kér, hogy „a főosztályunkra eljuttatott jelzések alapján” a határon túli könyvpályázat idei második menetébe vonjam be a VMDK képviselőit is. Tekintettel arra, hogy levelében jelzi, erről téged is értesített, feltehetően kettőnk ügyének tekinti a dolgot.

Az „eljuttatott jelzések” alapján arra kell gondolnom, hogy az „eljuttatónak” észrevételei lehetnek a Forum Könyvkiadó kuratóriumának eddigi munkájára, ami elképzelhető, függetlenül attól, hogy eddig sem hozzám, sem, tudtommal, kuratóriumunk többi tagjaihoz ezek a jelzések nem értek el. Ugy vélem, te is furcsállnád, ha a tények ismerete hiányában, vagy [...]formációk alapján mennének a „jelzések”, amikor minden pályázónak joga van betekintést nyernie nem csak a kéziratának recenziójába, hanem a kuratóriumunk munkájába is. Mindezen túl, az általunk nem javasolt kéziratokat a minisztériumi kuratóriumhoz is lehet utalni, amely fő[n]tartotta magának az utólagos elbírálás jogát.

E tényektől függetlenül, javasom, üljünk le egy megbeszélésre, mert ez hasznos volna mindkettőnk számára.. Annak nem látom semmi akadályát, hogy képviselőt jelöljetez kuratóriumunkba, lehetőleg író, vagy kritikust, mert a kuratóriumi tagság a recenzálási kötelezettséget is magában foglalja, azon felül pedig minden beérkező kézirattal részletesen meg kell ismerkednie.

Részletekkel most nem terhelnélek, ezért kérek, fontold meg a pályázatkiíró javaslatát. Én ilyen értelmű választ küldök Töttössy Istvánnénak, azzal, hogy jelzem [...] munkánk során nem befolyá[...] bennünket a kéziratbenyújtó párthovatartozása, amit a megjelent könyvek az én szavaimnál is meggyőzőbben bizonyítanak, és a jövőben is magának a pályázatkiíró minisztériumnak a „magasabb művészi és tudományos” kritériumnak megfelelő „nemzeti önismeretet szolgáló tudományos, egyházi, illetve kortárs és klasszikus magyar szépirodalmi művek” megjelenését fogjuk ajánlani.

Válaszodat várva üdvözöllek

[aláírás]

P.s.: Küldöm legújabb könyvkatalógusunkat, amely az eddig támogatott és megjelent könyvek jegyzékét is tartalmazza.

Újvidék, 1993. június 22.

Megjegyzés: A gépirat nehezen olvasható.

1993. augusztus 21.

Feljegyzés [a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének Elnöksége részére]

1993. augusztus 18-án a VMDK képviselőtében találkoztam a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma Etnikai és Nemzeti Kisebbségi Főosztályának vezetőjével, Töttös[sy Istvánnéval. Kérésemre a tárgyaláson részt vett Mák Ferenc, a Határon Túli Magyarok Hivatalának főosztályvezetője, valamint Töttös[sy Istvánné javaslatára egy időre bekapcsolódott a megbeszélés folyamatába a Minisztérium két magas beosztású munkatársa, Aczél Endre és Tóth Sándor is. A találkozót mi kértük, azzal a céllal, hogy folytassuk a májusban megkezdett konzultációt, és lehetőség szerint megoldást találjunk a vajdasági magyar könyvkiadás támogatásának megoldatlan kérdéseire. Erre vonatkozó írásbeli javaslatunk, melyet korábban eljuttattunk a Határon Túli [Magyarok] Hivatal[á]hoz is, s amelyről a Művelődési Minisztériumban ezúttal elsősorban elvi egyetértésre szerttünk volna jutni, Töttös[sy Istvánné részéről értelmetlenül heves ellenállásba ütközött. Véleménye szerint egyrészt nyitott kapukat döngetünk, amikor a folyamodványok odaítélésének nyilvános ellenőrzését kérjük, másrészt állítása szerint a kuratóriumi tagságot lehetetlenné teszik a magyarországi törvények, harmadrészt szerinte az újvidéki véleményező bizottságban már megvalósult a VMDK részvétele, noha tudtunkkal erre a VMDK senkinek sem adott mandátumot. Meggyőződésem, hogy az általunk támasztott követelmények teljesítése nélkül sem abba nem lesz világos betekintésünk, hogy a közpénzekkel valójában mi történik a Budapest – Szeged – Újvidék vonalon, sem pedig abba, hogy a könyvek támogatására megítélt összegek és prioritások reálisan lettek-e meghatározva, s ami még fontosabb, mindez összhangban van-e a vajdasági magyarság alapérdekeivel, serkenti-e az önismertünk szempontjából fontos munkák megszületését és kiadását. Felhívtam Töttös[sy]né figyelmét, hogy amennyiben a jelenlegi mechanizmus nem változik meg gyökeresen, ez azt fogja jelenteni, hogy azon erőket fogják támogatni, akik hátramoszdítói, sőt nemegyszer nyílt ellenfelei a vajdasági magyarság autonómiájának.

A Minisztérium részéről egyetlen ígéret hangzott el, mégpedig, hogy az elkövetkező napokban megtárgyalják kérésünket, és részletesen válaszolnak, dokumentumokkal illusztrálva korábbi lépéseket is.

Összegezve a megbeszélésen elhangzottakat, úgy vélem, az őszinte és nyílt eszmecsere hozzásegítette a Főosztály munkatársait, hogy pontos képet kapjanak szándékainkról. A tárgyalópartnereink által elmondott újabb részletek – hogy például valamenyny vajdasági kiadónak képviseltetni kellene magát a véleményező bizottságban (s ez még sincs így!), vagy hogy a Forum Kiadónak az esetlegesen képzett nyereséget a vajdasági magyar oktatás és művelődés céljaira kell visszaordítania –, még inkább meggyőztek arról, hogy a könyvkiadás támogatásának egész folyamatát a szakmai és politikai közvélemény és a nyilvánosság megnyugtató ellenőrzése alá kell helyezni.

Úgy vélem, a kezdeti értetlenkedés ellenére is bízhatunk a magyarországi partnerek mihamarabbi támogatásában, hiszen aligha hihető, hogy egy olyan gyakorlatot kívánnak huzamosabb ideig fenntartani, amely ellentétes a vajdasági magyarság autonómiáját deklaráltan támogató magyar kormányzati törekvésekkel.

Csorba Béla, az elnökség tagja

1993. december 29.

Levél dr. Tóttóssy Istvánné főosztályvezetőnek –
Művelődési és Közoktatási Minisztérium, Etnikai és
Nemzeti Kisebbségi Főosztály, Budapest

Tisztelt Asszonyom!

Vegyes érzelmekkel, de főként nem kis csodálkozással olvastam a Csabáné Muzsnay Enikő által alelnökünkhöz eljuttatott úgynevezett Emlékeztető jegyzőkönyvet a Határon Túli Magyar Könyvkiadás november 3-ai üléséről, melyen a VMDK Elnökségének képviselőjében vettem részt. Csodálkozásom főképpen oka, hogy az ülésen elhangzottak egy jelentős részét hiányosan, vagy olyannyira eltorzítva láttam viszont, amely előttem teljes mértékben kétségesé teszi a jegyzőkönyv szavahihetőségét. Természetesen a többi jelenlevő felszólaló nevében nincs jogom az emlékeztető jegyzőkönyv korrekcióját kérni, a személyemre vonatkozó részeknél viszont feltétlenül ragaszkodom a következő kiegészítésekhez:

1. Amellett, hogy bíráltam a döntéshozatali mechanizmust, még rámutattam a következőkre is:

A Forum könyvkiadóval nemcsak az a baj, hogy a Forum-ház egészével együtt a szerb állam tulajdona, s így a Művelődési és Közoktatási Minisztérium minden forintjával közvetve a szerb államot támo-

gatja, hanem az is, hogy a Forum könyvkiadó nem jogi személy, emellett környezetében gyülekeznek azok a személyek, akik nyílt és leplezetlen politikai ellenfelei a vajdasági magyarok önszerveződésének és a VMDK autonómiatörekvésének. (Példaként említettem Bordás Győzöt, a Forum könyvkiadó főszerkesztőjét is.)

Az eddigi támogatás egyrészt nem volt átlátható és demokratikusan ellenőrizhető, ezért a VMDK feltétlenül ragaszkodik ahhoz, hogy az átszervezett, budapesti székhelyű kuratóriumban minden határon túli legitim magyar politikai szervezet kapjon helyet, s oda egy-egy, a könyvkiadáshoz értő szakembert delegáljon.

Az Alap korábban lefektetett elveivel összhangban (melynek sajnós az eddigi gyakorlat ellentmond) ne egyes privilegizált könyvkiadókat támogassanak, hanem a szerzőket illetve a szerzők műveit, s majd ők eldöntik, hogy melyik kiadóval és milyen formában kívánnak szerződéses kapcsolatba lépni könyvük megjelentetése céljából.

2. Nem szól a jegyzőkönyv arról a sajátos incidensről, amelyet Gallyas Csaba teremtett, miután bíráló észrevételeimmel szembeni tiltakozásul helyéről fölpattant és demonstratív el akarta hagyni az ülést, mondván, hogy nem tud egyetérteni azzal, hogy a kultúra ügyeiben politikai szervezetek képviselői vegyenek részt. Én ezt követően rámutattam, hogy magának az Alapnak létrehozása is politikai döntés eredménye volt, s hogy magyar kormány-pénzekből a határon túl kit támogatnak, ez de még mennyire, hogy politika. Másrészt hangsúlyoztam, hogy a kuratóriumba természetesen a politikai szervezetek is könyvkiadáshoz értő szakembert kell hogy javasoljanak.

3. Bordás Győzővel ellentétben rámutattam, hogy az alkuratórium (véleményező bizottság) munkájában Herceg János és Várady Tibor nem vett részt (mint látom, a jegyzőkönyvbe Várady neve már be sem került), de ami még fontosabb: Herceg Jánost az alkuratóriumba nem a VMDK delegálta.

4. Javasoltam (mások hasonló véleményével összhangban), hogy egy-egy határon túli regionális alkuratóriumot az érdekelt kisebbségi kulturális szervezetek hozzá[na]k létre, az ezzel kapcsolatos tanácskozás összehívása pedig legyen egy-egy politikai szervezet dolga. Ezzel kapcsolatban nem hangzott el ellenvélemény, csupán a felvidékiek jeleztek, hogy nehézségeik lesznek, tekintve, hogy több legitim magyar politikai szervezetük van.

5. Atzél Endre megjegyzését („Csorba Béla könyvét is a Forum adta ki”) már a helyszínen kor-

rigáltam, mert láttam, hogy nemkívánatos manipulációhoz fog vezetni. Az emlékeztető jegyzőkönyv beigazolta aggályomat, ugyanis a szövegkörnyezet azt sugallja, hogy én is részesültem a Határon Túli Könyvkiadás támogatására létrehozott alap pénzeiből. Ezt kénytelen vagyok ismételtelen (minthogy a helyszínen már megtettem) cáfolni. Utolsó könyvem a Forumnál négy évvel ezelőtt jelent meg.

Tisztelt Asszonyom!

A november 3-ai ülést követően dr. Atzél Endrétől, a kuratórium elnökétől felkérő levelet kaptunk, hogy záros határidőn belül nyújtsuk be a határon túli magyar könyvkiadás régiónkénti megszervezésére vonatkozó elképzeléseinket. Atzél úr levelében egyetlen szó sem szerepelt arra vonatkozóan, hogy a VMDK-nak (vagy a többi politikai szervezetnek) vajon össze kellene-e hívni a könyvkiadásban érdekelt szakmai szervezetek képviselőinek konzultatív találkozóját vagy sem, annak ellenére, hogy az ülésen más javaslat nem volt. Mivel azonban a felkérő levelet nemcsak a határon túli politikai szervezetek kapták meg, hanem a könyvkiadók is, mindezen kérdések tisztázása nélkül esetleg újabb nemkívánatos vitákra kerülne sor. Ezért levélben kértem Atzél urat annak megválaszolására, hogy amennyiben nem a VMDK az illetékes a konzultáció megtartására, akkor vajon kinek az érdeke megszerveznie az összejövetelt. Atzél úr erre a levélre sajnálatos módon mind a máinapig nem válaszolt, ezért most ebben a kérdésben is kénytelen vagyok Önhöz fordulni.

Tisztelt Asszonyom!

Engedje meg, hogy ezúttal még egy sajnálatos félreértésre rávilágítsak. Ön előtt ismert, hogy kérelemmel fordultunk a vajdasági magyar könyvkiadás támogatásának anyagi vonatkozású ügyeit tisztázandó az erre vonatkozó dokumentumokba való betekintésre. El kell mondanom Önnek, hogy az Ön beosztottjával történt találkozási során egyetlen kérdésemre sem kaptam adekvát választ, egyetlen anyagi vonatkozású dokumentummal nem ismertettek meg – azt kell feltételeznem, hogy nem egészen véletlenül.

Meggyőződésem, hogy amíg a VMDK-nak mint a vajdasági magyarok legitim érdekvédelmi szervezetének nincs pontos beelátása a támogatási mechanizmus jellegébe, addig nem beszélhetünk a határon túli (jelen esetben a vajdasági) magyar könyvkiadás támogatásának nyilvánosságáról és

demokratikus ellenőrizhetőségéről, s azt kell higgyem, hogy nem mindenkinek érdeke a magyarországi támogatások kettős funkciója, mely egyrészt a könyvkiadás, de elsősorban a szerző és a könyv érdekeit kell hogy szolgálja, másrészt azonban nem lehet ellentétben a határon túli magyarság politikai, társadalmi és kulturális önszerveződésével.

Éppen ezért arra kérem főosztályvezető asszonyt, hogy mindezt figyelembe véve tegyen lépéseket korábbi kéréseink teljesítése érdekében.

Tisztelettel:

Csorba Béla, a VMDK elnökségi tagja

Megjegyzés: A vita egyik sarkalatos pontja az volt, hogy miközben minden határon túli régióban az ott tevékenykedő magyar érdekvédelmi szervezetet (RMDSZ, KMKSZ) bízták meg a regionális kuratórium alakuló ülésének összehívásával, ezt a felhatalmazást a Délvidék esetében a Forum-ház néhány befolyásos budapesti támogatójának a nyomására – teljesen elvtelenül - a VMDK-tól el akarták vitatni, és az újvidéki kiadóháza szerették volna bízni. A háttérben a régi rendszer híveinek politikai és üzleti meggondolásai, személyes kapcsolatai húzódtak meg. Másrészt a Fórum egy ideig olyan látszatot kívánt teremteni, miszerint a korábbi, még „kézivezérléssel” kinevezett véleményező bizottság munkájából aktívan kivette a részét Várady Tibor és Herceg János, a VMDK tiszteletbeli elnöke – elképzelésük szerint ez nyújtotta volna a demokratikus legitimitációt. A minisztérium vezetői csak hosszú és nemegyszer igen ádáz vita után ismerték fel a tényleges helyzetet, a manipulációk azonban később sem szűntek meg.

1994. január 29.

Dudás Károly autográf Nyilatkozata

Bordás Győző, az újvidéki Forum Könyvkiadó igazgató-főszerkesztője felkért, hogy Herceg János akadémikus helyett legyek a határon túli magyar könyvkiadás alkuratóriumának tagja. A végső válasz megadása előtt gondolkodási időt kértem, valamint hogy a VMDK elnökségi tagjaként konzultálhassak az érdekvédelmi szervezet vezetőségével. Időközben az Elnökség Csorba Bélát hatalmazta fel e terület kísérésével, ráadásul a VMDK Tanácsának merőben más elképzelései vannak az alkuratórium működési elveiről és szervezeti felépítéséről, így alkuratóriumi tagságom elé elháríthatatlan akadályok gördültek. Ugyanakkor meglepődve értesültem

róla, hogy Bordás Győző a végleges válasz megadása előtt levélben jelentette be a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak, hogy örömmel elfogadtam a tagságot.

Kijelentem, hogy Bordás Győző felkérésére nem adtam végleges választ, s emiatt, valamint az időközben előállt helyzet (a VMDK új javaslatot terjesztett be) miatt nem tekintem magam az alkuratorium tagjának.

1994. február 4.

A felkérés

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium Etnikai és Nemzeti Kisebbségi Főosztálya 78799/94/XV ügyiratszámú levelében hivatalosan is felkérte a VMDK-t a határon túli magyar könyvkiadás alkuratoriumának megszervezésével. A Csabáné Muzsnay Enikő kuratóriumi titkár által aláírt dokumentum a legitím politikai szervezet/ek, a magyar nyelvű könyvkiadásban érdekelt intézmények és az egyházak köztisztviselőiben álló szakértőinek meghívását javasolja.

1994. február 24.

[A kultúrkampf nyíltan is megindul]

„Az Újvidéki Forum Könyvkiadó szerzői kedden összeültek, hogy véleményt mondjanak a VMDK művelődési bizottsága által meghirdetett pályázatról és közös álláspontot alakítsanak ki azzal kapcsolatban, hogy a kiadó a saját javaslatát is felterjeszthesse a kuratóriumnak

(...)

[Bordás Győző] Leszögezte, hogy a VMDK most teljesen a háttérbe akarja szorítani a kiadót, ők ugyanis a koordinátorok, velük kell a kiadónak szerződést kötni, elszámolni stb., de nem is a procedura a lényeges, hanem a hozzáállás, a módszer. (...) Gerold László kertelés nélkül kimondta, hogy itt cenzúráról van szó, nem kéziratok, hanem emberek cenzúrájáról. Alkalmassági átvilágításon esnek át az emberek. (...) Burány Nándor (...) javasolta még egy alkuratorium megalakítását, és felvetette annak a lehetőségét, hogy a kiadó próbáljon más forrásból, más alapítványoktól is pénzt szerezni, Bordás Győző azonban megjegyezte, hogy ennek az az akadálya, hogy a Forum állami kiadó, s a magyar alapítványok úgymond 'a szerb államot nem hajlandók finanszírozni'. – A kiadó független akar lenni

a politikai pártoktól, mégis az a vád érte, hogy [a] VMDK-s írókat kirekesztette, holott politikai állásfoglalástól függetlenül jelenteti meg a műveket. Én a VMDK-nak ebben az akciójában a VMDK intézményellenességét látom. Ha ugyanis egy intézmény nem sorakozik fel mellette, az számára nem létezik – mondta Toldi Éva (...). Bosnyák István mértéktartásra intett. Úgy véli, hogy az íróknak pragmatikusnak kell lenniük. S ha már pragmatikusak vagyunk, akkor nem célszerűek a radikális gesztusok. Meg kellene várni a VMDK által kinevezett pályázati bizottság névsorát, ennek ismeretében hatékonyabb lenne a reagálás is.

Most, hogy úgy-ahogy megszabadultunk a pártállamtól, amelyben a politika mindig beleszólt a kultúrába, irodalomba, újra politikai megvilágítás alá akarnak kényszeríteni bennünket. Ezért elsősorban ez ellen a mechanizmus ellen kell szót emelnünk, mert ha hagyjuk magunkat politikailag meglovagolni, akkor újra meglovagolnak bennünket. A magyar és az itteni közvéleménynek is tudnia kell erről, mert az a vád ért bennünket, hogy a Forum monopolizálja a helyzetet. Nekünk íróknak olyan alkuratoriumra van szükségünk, amely pártoktól és csoportérdekektől mentesen, szakmai mércék alapján végzi a dolgát – mondta Gobby Fehér Gyula.

Sinkovits Péter, Böndör Pál és Torok Csaba is csatlakozott azoknak a véleményéhez, akik szerint az íróknak mindenképpen tiltakozniuk kell a mechanizmus ellen. (...)

Ebben a levélben a szerző autoritását kell megvédeni – mondta Bányai János, de felhívta a figyelmet az érem másik oldalára is. Arra, hogy szükség van egy modern kiadóra, mert így lassan szervizé degradálódik. (...) Fehér Kálmán folytatva Bányai János gondolatmenetét kifejtette, hogy nemcsak a szerzőknek vannak kötelezettségei a kiadóval szemben, hanem a kiadónak is a szerzőkkel szemben. Tehát a kiadónak is ki kellene mozdulnia, részvénytársasággá alakulva meg kellene szabadulnia az állam béklyóitól

A megbeszélésen jelen levő írók végül is megállapodtak abban, hogy levelet intéznek a Magyar Művelődési és Közoktatási Minisztériumhoz és kuratóriumához, s az eddigi eredményes együttműködésre hivatkozva tiltakoznak a pályázat pártosítása ellen, s arra kérik őket, tegyék lehetővé, hogy a Forum Könyvkiadó pályázatára beérkezett kéziratokat a kiadó közvetlenül eljuttathassa a budapesti kuratóriumnak. Betartják a pályázat minden feltételét, de nem hajlandók magukat alávetni, hogy egy párt bírálja felül a műveiket.”

(s-r [Serer Lenke]: Elfogadhatatlan a politikai átvilágítás. Magyar Szó, 1994. február 24.)

Megjegyzés: A Forum Könyvkiadó – az ígéretekkel ellentétben -- a kéziratokat sohasem juttatta el a minisztériumba, csupán a többnyire dicsérő, mi több, olykor ömlengő stílusban megírt recenzensi véleményeket és szűkszavú tartalmi ismertetéseket. Akkori információim szerint – noha ezt lehetetlen volt bizonyítani -- a munkák egy része tulajdonképpen meg sem született a pályázat zárultáig. Egyebek mellett ez is fontos motívuma lehetett a kivételezett helyzetű könyvkiadó köré csoportosult szerzők berzenkedésének és vádaskodásának.

1994. február 27.

Csorba Béla napirend előtti felszólalása a vajdasági alkuratórium alakuló ülésén

Csodálkozással olvastam a Magyar Szó csütörtöki [1994. február 24-ei] számában a Forum Kiadó által összetrombitált írói gyülekezet tájékoztatáságtól és a VMDK-val szembeni gyűlöletől csöpögő kijelentéseit. Számomra különösen az volt humoros, hogy azok lármáztak lehangosabban az állítólagos átvilágítás és az állítólagos „egypárti” cenzúra ellen, akik még néhány évvel ezelőtt igencsak intenzíven gyakorolták a Forum Kiadó élén mind az átvilágítást, mind a cenzúrát (beleértve kéziratok évekre történő elfektetését is), mind a nemkívánatos írók eltávolítását, ugyanakkor igen magas állami és pártfeladatokat láttak el a tartományban és azon kívül. De mit ad isten, ezekből az urakból, mint hallom, még hármat sem kukorékol a kakas, és máris hithű liberálisok lettek. Természetesen nem ez a baj! A baj az, hogy mindez önnön múltjuk megszenvedése nélkül, katarzis nélkül, őszintétlenül történt meg, ezért nem hiteles. Nem az alkotói szabadságot védik ők – mert azt legkevésbé a könyvkiadói alkuratórium új alapokon történő megszervezése veszélyezteti – hanem saját régi hatalmukat. Ezt a hatalmat ideig-óráig még azután is tudták gyakorolni könyvkiadásunkban, amikor a szerb állami támogatás elfogyott, és a magyar művelődési minisztérium Alapjának támogatására fanyalodtak.

Az elmúlt két év támogatási rendszerét a határon túli politikai szervezetek mindegyike bírálta, mert:

- nem a könyv került a támogatás középpontjába, hanem néhány kivételezett kiadó,
- a kiadók önmaguk [értsd: az önkörűkből létrehozott] alkuratóriumánál pályáztak,

- a szerzők lebontva [értsd: tételes lebontásban] sohasem ismerkedhettek meg azzal, hogy kéziratuk támogatásánál mennyi volt a dologi kiadás, mennyi a szerkesztésre adott pénz, mennyi az esetleges maradék, hiszen a legtöbbször még szerződést sem kötöttek, legföljebb odalöktek nekik valamennyi tiszteletdíjat,

- s ami a legfontosabb: a könyvkiadás támogatásának ilyen rendszere nem állt összhangban a magyar kormányzat azon politikai törekvéseivel, amelyek a határon túli magyarság önkormányzatának, autonómiájának a támogatására és megvalósítására irányultak.

A fordulat akkor állt be, amikor a magyar kormány miniszterelnöke elfogadta a VMDK álláspontját: eszerint az anyagi támogatásnak, mely az oktatás, a tájékoztatás és a kultúra fenntartását szolgálja, kettős funkciójának kell lennie, vagyis egy-egy terület vagy intézmény segélyezése mellett az autonómia intézményrendszerének kiépítését kell hogy szolgálja.

A könyv támogatására kapott pénzek elosztása tehát nem lehet egyetlen könyvkiadó monopóliuma (különösen nem egy olyan kiadóé, amely köré nyíltan toborzódnak a régi rendszer hívei, akik egyben a magyarság politikai és kulturális autonómiájának is nyílt ellenfelei).

Lényegében így történt meg, hogy a vajdasági alkuratórium megszervezésével a VMDK-t bízta meg, mint az egyetlen legitim magyar politikai szervezetet. Természetesen nem azért, hogy átvilágítsa az írókat, vagy hogy cenzúrázza műveiket, hanem azért, hogy politikai felügyeletet biztosítson az alkuratórium mechanizmus monopóliummentessége érdekében, és a pénzek felhasználásának igazságosságát és korrektségét politikai súlyánál és befolyásánál fogva biztosítsa.

Akik az új helyzet miatt berzenkednek, azok ezt nem az alkotói szabadság védelmében teszik. Ők is tudják, hogy az nem került veszélybe. Veszélybe került viszont a vajdasági magyar könyvkiadásra szánt pénzek fölötti korlátlan rendelkezésük. De ez így van jól.

A VMDK azért hívott meg erre a mai alakuló gyűlésre minden érdekeltet, mert új helyzetet, esélyegyenlőséget kíván biztosítani minden könyvkiadóval foglalkozó cég és szervezet számára. Arra kérem önöket, hogy az alkuratórium összeállításánál ezt a szempontot semmiképpen se hagyják figyelmen kívül!

1994. február 27

Jegyzőkönyvi kivonat a vajdasági alkuratórium üléséről

(...)

2. Az Alkuratóriumba a jelenlevők egyhangúlag megválasztották a VMDK és az egyházak által javasolt képviselőket. Ezt követően Dudás Károly javaslatára úgy döntöttek, hogy méltányosságból a legnagyobb kiadóház jelöltjéről nem titkos szavazással döntenek, hanem a kiadóház számára egy helyet fönntartanak. A Forum jelöltjét, Bordás Győzöt ezt követően egyhangúlag megválasztották. A további négy alkuratóriumi tagot hét jelölt közül titkos szavazással választották meg. (...)

1994. március 1.

Telefax dr. Töttössy Istvánné főosztályvezetőnek – Művelődési és Költöktatási Minisztérium, Etnikai és Nemzeti Kisebbségi Főosztály, Budapest

Tisztelt Asszonyom!

1994. február 4-ei felkérő levelük értelmében 1994. február 27-én Adán megtartottuk a Határon Túli Magyar Könyvkiadás Támogatására Létrejött Alap Vajdasági Alkuratóriumának alakuló gyűlését.

A felkérő levéllel összhangban az ülésre meghívtuk mind az egyházak, mind pedig a könyvkiadásban érdekelt szervezetek, egyesületek, kiadók képviselőit. A VMDK-val együtt összesen 23 szervezet képviseltette magát az értekezleten.

A jelenlevők a működési szabályzat elfogadása után megválasztották a hét tagú alkuratóriumot, melybe a működési szabályzat egy helyet a VMDK-nak, egy helyet az egyházaknak, ötöt pedig a könyvkiadásban érdekelt szervezeteknek előlegezett.

Minden egyes jelölt mandátumáról szavazással döntöttek.

Az Alkuratórium tagjai a következő személyek: *Ács Károly* költő, a Forum könyvkiadó egykori szerkesztője, *Bordás Győző*, a Forum Könyvkiadó igazgató-főszerkesztője, *Csorba Béla* költő, néprajzkutató, a VMDK Elnökségének és Művelődési Bizottságának tagja, *Dévavári Zoltán* irodalomtörténész, a szabadkai Életjel vezetője, az Üzenet folyóirat főszerkesztője, *Dudás Károly* író, újságíró, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség elnöke, az Új Hét Nap főszerkesztője, *dr. Papp György* nyelvész, az újvidéki Magyar Tanszék tanára, a kanizsai Cnesa Kiadó vezetője és *Utasi Jenő* plébános, a tóthfalusi Logos Grafikai Műhely tulajdonosa.

Az ülés jegyzőkönyvét, az elfogadott működési szabályzatot, valamint a résztvevők névsorát levélben fogjuk a Főosztálynak eljuttatni.

A Kuratórium vajdasági tagját az Alkuratórium első ülésén fogjuk megválasztani.

Nagyrabecsüléssel,

Csorba Béla,
a VMDK Művelődési Bizottságának tagja

Megjegyzés: Bordás Győző, noha Adán vállalta, hogy megmérettetés nélkül bekerüljön az alkuratóriumba, és az erre vonatkozó döntés meg is született, hazatérve Újvidékre szinte azonnal köpönyeget váltott, és lemondott.

1994. április 9.

Csorba Béla, a vajdasági alkuratórium elnöke a tájékoztatási eszközöknek

Több mint ötven kézirat

Megtartotta ülését a vajdasági magyar könyvkiadás alkuratóriuma

1994. április 8-án megtartotta első ülését a határon túli magyar könyvkiadás támogatására létrehozott Alap vajdasági alkuratóriuma, átnézte a pályázatra beérkezett kéziratokat, elkészítette a pályázók listáját, és megtette első – technikai – észrevételeit, amelyekről az érdekelteket személyesen is értesítik az elkövetkező napokban.

Az alkuratórium örömmel konstataálta, hogy a pályázat a vártnál is nagyobb visszhangot keltett: összesen ötvenegy pályaművet juttattak el elbírálásra. A pályázók között a magánszemélyek mellett ott találjuk a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaságot, az Agapét, a Jugoszláviai Református Lelkészegyesületet, a Napló Kft-t, a Symposion Egyesületet, a szabadkai Életjelt, a Magyarságkutató Tudományos Társaságot, a Dudás Gyula Múzeum- és Levélbarátok Körét, a Cnesa, a Betli és az Új Horizont Kiadókat. Az alkuratórium sajnálattal állapította meg, hogy a Forum nem vett részt a pályázaton.

Következő ülését az alkuratórium 1994. április 23-án tartja. A pályamunkák elbírálása legkésőbb április végéig megtörténik.

1994 április 11.

Csorba Béla Bordás Győzőnek

A határon túli magyar könyvkiadás támogatására létrehozott Alap vajdasági alkuratóriuma 1994. április 8-ai ülésén megvitatta az Ön lemondásával előállt helyzetet, és egyhangúlag úgy döntött, hogy levéllel

forduljunk a Forum Könyvkiadóhoz, melyben felkérjük a Kiadót az Alkuratóriumban való részvételre.

Kérem, az Ön megüresedett helyére szíveskedjenek kijelölni egy a könyvkiadáshoz értő személyt, aki az önök véleménye szerint méltóképpen tudná képviselni az Alkuratóriumba kiadójuk érdekeit.

1994. április 15.

Részlet Bordás válaszból

...nem tudunk olyan független író vagy szerkesztőt találni, aki vállalta volna az immáron általad vezetett alkuratóriumi tagságot. Nyilván mondanom sem kell, hogy ebben a tényben is, milyen mértékben tükröződik a VMDK eddigi magatartása a Forum Könyvkiadó és értelmiségünk iránt.

Ezek után nem marad más hátra, mint mindkettőnknek vállalnia a felelőséget azért, ami volt, és ami lesz.

1994. április 21.

Miloševićék „nagy megértése”

Slavko Gordić professzor, szövetségi oktatásügyi és művelődési miniszter tegnap fogadta Gobby Fehér Gyulát, az újvidéki Forum Lapkiadó Vállalat megbízott igazgatóját. (...) Gobby Fehér Gyula szavai szerint a magyar nyelvű könyvek megjelentetéséhez segítséget nyújtó alap a magyar hatóságok határozata értelmében a VMDK patronátusa alá kerül, ez a politikai párt pedig politikai engedményektől teszi függővé a könyvek kinyomtatását. Ezt 25 jugoszláviai magyar író a magyar hatóságoknak küldött levelében erélyesen elítélte.

A miniszter nagy megértést tanúsított a kiadóház problémái és korlátozott anyagi lehetőségei iránt, és némi segítséget ígért.

(Tanjug: Segítséget ígérnek a Forumnak. Slavko Gordić kultuszminiszter fogadta Gobby Fehér Gyula vezérigazgatót. Magyar Szó, 1994. április 21., 16.)

1994. április 27.

Az Alkuratórium elnöke a Forum Könyvkiadó igazgató-főszerkesztőjének

Tisztelt Bordás Győző!

Értesítem Önt, hogy 1994. április 25-én a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériumának Etnikai és Nemzeti Kisebbségi Főosztálya átadta a Forum kiadó pályamunkáinak recenzióit, tartalmi ismertetőit és kitöltött űrlapjait a határon túli magyar könyvkiadás támogatására létrehozott Alap vajdasági Alkuratóriumának, azzal a határozott kéréssel, hogy az Alkuratórium véleményezze és a többi pályaművel együtt rangsorolja az Önök munkáit is.

Ahhoz, hogy ezt a pályázati feltételeknek eleget téve megtehessük, az szükséges, hogy az Alkuratórium ne csak a recenziókba, de a kéziratokba is betekintést nyerjen, enélkül ugyanis nincs megbízható összehasonlítási alapunk a rangsorolás elvégzéséhez.

Kérem Önt, tegye lehetővé, hogy – elsősorban a Forum kiadónál publikálni óhajtó szerzők érdekében – a fent jelzett akadály elháruljon, és ezáltal az Alkuratórium az egész vajdasági magyar könyvkiadás javára korrekt munkát végezhesen!

Csorba Béla

1994. április 27.

A Forum Könyvkiadó igazgató-főszerkesztőjének ugyanazon napi válasza

Kedves Csorba Béla!

Meglepett április 27-én kelt leveled, melyben arra kéred a Forum Könyvkiadót, tegye lehetővé az alkuratórium számára a kéziratokba való betekintést. Meglepett, mert éppen az az, ami ellen iróink szót emeltek, és a mai napig határozottan kitarítottak. Mint a Forum Könyvkiadó vezetője csak azt tehetem, hogy erről ismételtén értesítem a Művelődési Minisztérium Etnikai és Nemzeti Kisebbségi Főosztályát, és magyarázatot kérek, milyen meggondolásból juttatták el pályázatunk anyagát az alkuratóriumhoz. Ezzel a magyarázattal ugyanis tartozom szerzőinknek és recenzenseinknek.

Üdvözlettel: Bordás Győző